

МІЖНАРОДНА МІСІЯ ЗІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВИБОРАМИ Україна – Вибори Президента, другий тур, 21 квітня 2019 року

ЗАЯВА ПРО ПОПЕРЕДНІ ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

ПОПЕРЕДНІ ВИСНОВКИ

Вибори президента України 2019 року були конкурентними та супроводжувались повагою до фундаментальних свобод. Впорядкована передача влади повинна створити можливість для посилення демократичних інститутів та їх підзвітності, хоча виборчій кампанії обох турів бракувало справжньої дискусії з питань, що представляють суспільний інтерес. Медіа середовище та висвітлення кампанії продемонстрували домінування економічних інтересів у суспільному та політичному житті. Повторне голосування було організоване належним чином, незважаючи на процедурні проблеми та обмежені строки. Нормативно-правова база все ще містить недоліки, а бажання розглядати виборчі скарги у спосіб, який би гарантував ефективні засоби правового захисту, продемонстровано не було. День голосування був оцінений позитивно та, незважаючи на деякі процесуальні недоліки, спостерігався помітний прогрес у процедурі підрахунку голосів та встановленні результатів голосування порівняно з першим туром.

Вибори відбувалися в умовах збройного конфлікту та інших видів протистояння, які тривають на сході країни, та незаконної анексії Кримського півострова Російською Федерацією. Як наслідок, організація виборів виявилась неможливою у Криму та на певних територіях Донецької та Луганської областей, що контролюються незаконними збройними формуваннями.

Оскільки за результатами голосування 31 березня у першому турі жоден з кандидатів не отримав абсолютної більшості голосів, Центральна виборча комісія України (ЦВК) оголосила про проведення 21 квітня другого туру голосування між Володимиром Зеленським та чинним Президентом України Петром Порошенком. Законодавство про вибори регулює не всі аспекти проведення другого туру виборів президента України, а наявні прогалини не були врегульовані ЦВК у її постановах.

ЦВК продовжила проводити відкриті засідання та працювати колегіально, але зберегла практику проведення нарад перед засіданнями, чим зменшила прозорість своєї роботи. Незважаючи на обмежений час для підготовки до другого туру, ЦВК ефективно виконала всі необхідні підготовчі роботи та дотрималась всіх встановлених законодавством строків. Окружні та дільничні виборчі комісії (ОВК та ДВК) були сформовані заново для проведення другого туру, за поданням двох кандидатів, що брали участь у виборах. ОVK ефективно провели підготовку у встановлені строки та впоралися з великим обсягом роботи у короткий проміжок часу.

Для проведення другого туру списки виборців були оновлені для відображення останніх змін. Виборці мали обмежену кількість часу для перевірки своїх даних у списках виборців онлайн та подання запитів про внесення змін до Відділів ведення реєстру (ВВР). Виборцям, які потребували тимчасової зміни місця голосування, необхідно було подати новий запит, навіть якщо вони вже робили це для голосування у першому турі. Це створює непотрібний тягар, особливо для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), виборців за кордоном та осіб з інвалідністю. Незважаючи на стислі строки та довгі черги у деяких ВВР, зміни місця голосування були проведені ними ефективно.

Кандидати вирішили не проводити масштабних агітаційних заходів у період між двома турами. Головним чином виборча кампанія проводилась на телебаченні, у онлайн ЗМІ та соціальних

мережах, а також шляхом розміщення реклами на біл-бордах та плакатах. У той же час заходи з агітації на національному рівні посилювалися, а зростання напруги між сторонами характеризувалося масштабною та систематичною негативною кампанією та різкими взаємними звинуваченнями. Збільшення негативної агітації нівелювало представлення структурованих передвиборчих програм та проведення предметної дискусії, що обмежило виборців у можливості зробити усвідомлений вибір. Кампанії кандидатів істотно відрізнялися між собою: у той час як кампанія Петра Порошенка була традиційною, кампанія Володимира Зеленського значною мірою проводилася його представниками, аніж кандидатом та не робила акценту на його програмі. Користувачі соціальних мереж брали активну участь у негативній кампанії. Формат довгоочікуваних публічних дебатів, які відбулись 19 квітня на київському стадіоні, запропонував виборцям лише обмежену можливість ознайомитися з програмами кандидатів.

Під час другого туру МСВ БДПІЛ спостерігала та отримувала повідомлення про продовження зловживання державними ресурсами, як на національному, так і на місцевому рівні. Крім розслідування, яке ще триває, щодо ймовірної національної схеми підкупу виборців Петром Порошенком, розпочатим перед першим туром, було відкрито 13 нових кримінальних розслідувань щодо ймовірного підкупу виборців у другому турі виборів, в тому числі справи проти кампанії чинного президента.

Всі кандидати, які не вийшли у другий тур, подали свої остаточні звіти щодо фінансування виборчих кампаній у строк, встановлений законодавством, а два кандидати, які пройшли до другого туру, подали свої проміжні звіти щодо фінансування кампаній. Звіти були опубліковані на веб-сайтах ЦВК та Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). На сьогоднішній день з боку наглядових органів не було виявлено жодних порушень у звітах кандидатів; офіційний аналіз всіх остаточних звітів буде опубліковано пізніше. Виборчі кампанії кандидатів частково фінансувалися з інших джерел, аніж їхні офіційні рахунки на фінансування виборчої кампанії; серед них - використання державних ресурсів та зовнішнього фінансування "Блоком Петра Порошенка" на користь кандидата Порошенка, та фінансування третіми особами виборчої кампанії кандидата Зеленського.

Засоби масової інформації, моніторинг яких здійснювався місією, широко висвітлювали серію провокаційних відео-викликів між Петром Порошенком та Володимиром Зеленським щодо можливих дебатів між ними. Законом про вибори передбачено, що дебати між двома кандидатами проводяться та транслюються суспільним мовником у останню п'ятницю перед днем голосування у другому турі. 19 квітня Володимир Зеленський не з'явився у студії "UA: Суспільне", тому Петро Порошенко використав цей час для представлення своєї програми та відповіді на запитання експертів.

Результати медіа-моніторингу ЗМІ, який проводився МСВ БДПІЛ, продемонстрували, що всі приватні телеканали здійснювали незбалансоване та заангажоване висвітлення двох кандидатів. Зокрема, "5 канал" та канал "1+1" продовжували демонструвати істотну підтримку Петру Порошенку та Володимирі Зеленському відповідно. Суспільний мовник порівну розподілив час у прайм-тайм новинах між двома кандидатами. Зокрема, Володимир Зеленський в основному уникав з'являтися особисто під час прямих ефірів телеканалів.

Було відкрито понад 90 кримінальних проваджень щодо порушень у день голосування у першому турі. ЦВК визнала неприйнятними з технічних причин всі 43 скарги, пов'язані з порушеннями у день голосування, та приймала рішення поза межами відкритого засідання та без розгляду по суті. Це позбавило скажників права доступу до ефективних засобів правового захисту. У період між двома турами голосування ЦВК отримала 7 скарг, у розгляді яких було відмовлено з

технічних причин. Всі скарги, подані проти ЦВК та кандидатів до адміністративного суду у передвиборчий період, були визнані неприйнятними або у їх задоволенні було відмовлено.

Лише кандидати, включені до виборчого бюлетеню для голосування у другому турі, а також партії, які висунули таких кандидатів мали право зареєструвати спостерігачів. Статус спостерігачів, які були зареєстровані для спостереження за першим туром голосування, було подовжено для другого туру. Порівняно з першим туром голосування, загальна кількість національних спостерігачів від організацій громадянського суспільства зменшилась; ЦВК пов'язує це з тим, що багато з них були зареєстровані кандидатами на посади членів ОВК або ДВК, та відповідно, їх реєстрацію в якості спостерігачів було припинено.

День голосування пройшов мирно; явка виборців склала 62,1 відсотків. Спостерігачі Міжнародної місії зі спостереження за виборами (ММСВ) оцінили відкриття дільниць та процес голосування загалом позитивно у переважній більшості виборчих дільниць, на яких здійснювалось спостереження. Спостерігачі ММСВ відмітили, що ДВК працювали прозоро, та майже в усіх випадках дотримувались встановлених процедур під час голосування. Знову відмічались деякі випадки порушення таємниці голосування, хоча й в меншій кількості, ніж у першому турі. Процес підрахунку голосів в цілому було оцінено позитивно, незважаючи на те, що деякі ДВК не дотримувались встановленого порядку або основних узгоджувальних процедур, скоріш за все через брак досвіду та підготовки. На відміну від першого туру голосування, встановлення підсумків голосування на початковому етапі було оцінено позитивно. За деякими винятками, ДВК дотримувались процедур, а процес передачі протоколів та встановлення результатів голосування був прозорим, швидким та впорядкованим. Протягом дня голосування на виборчих дільницях було помічено значно менше спостерігачів від кандидатів та національних спостерігачів, ніж під час проведення першого туру виборів.

ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Передумови та розвиток подій після першого туру голосування

За результатами першого туру виборів жоден з 39 кандидатів не отримав абсолютної більшості голосів, необхідної для обрання на посаду президента України. Центральна виборча комісія України (ЦВК) після обробки всіх протоколів ОВК встановила результати голосування у першому турі та 7 квітня оголосила дату проведення другого туру – 21 квітня; в ньому візьмуть участь Володимир Зеленський, який отримав 30,24 відсотків голосів, та чинний президент Петро Порошенко із 15,95 відсотками голосів.

Юлія Тимошенко, яка отримала 13,4 відсотків голосів і зайняла третє місце у перегонах, публічно заявила, що результати першого туру були сфальсифіковані на користь Петра Порошенка через використання державних ресурсів та залучення, так званих, технічних кандидатів. Втім, вона зазначила, що не позиватиметься до суду.¹

Вибори відбувалися в умовах складної політичної, економічної та безпекової ситуації, на тлі постійних викликів територіальній цілісності України. Загальний контекст характеризується збройним конфліктом та іншими видами протистояння, які тривають на сході країни, незаконною анексією Кримського півострова Російською Федерацією, що обумовлює збереження контролю незаконними збройними формуваннями над окремими територіями Донецької та Луганської області. Як і у 2014 та 2015 роках, проведення виборів на цих територіях виявилось неможливим.

---

¹ Юлія Тимошенко заявила, що судовій системі України не вистачає незалежності.

Хоча формальне припинення вогню діє вже протягом чотирьох років, ситуація в частинах України, що постраждали від конфлікту на сході країни, залишається напруженою й нестійкою, та характеризується постійними посяганнями на фундаментальні свободи та погіршенням гуманітарної ситуації.

Законодавча база та виборча система

Виборче законодавство регулює не всі аспекти проведення другого туру виборів президента України. Сфери, регулювання яких охоплюється законом, включають повторне створення окружних виборчих комісій (ОВК) та дільничних виборчих комісій (ДВК) із однаковою кількістю членів, що представляють обох кандидатів; строки проведення офіційної передвиборної кампанії та подання фінансових звітів щодо витрат на передвиборну кампанію; а також надання кандидатам безкоштовного ефірного часу на каналі суспільного мовника та проведення дебатів між ними.

Законодавство не містить положень щодо складання, оновлення та внесення змін до списків виборців для голосування у другому турі.² Також ним не врегульовані питання щодо застосування положень щодо голосування за місцем перебування, тимчасової зміни місця голосування та акредитації спостерігачів, зокрема, щодо необхідності оновлення запитів та можливості подання нових. Не всі наявні прогалини були врегульовані ЦВК у її постановах.³

Управління виборчим процесом

ЦВК продовжила проводити відкриті засідання та працювати колегіально, але зберегла практику проведення нарад перед засіданнями, чим зменшила прозорість своєї роботи.⁴ Незважаючи на обмежений час для підготовки до другого туру, ЦВК ефективно виконала всі необхідні підготовчі роботи та дотрималась встановлених законодавством строків. Інформування виборців залишилося вкрай обмеженим.

Відповідно до вимог законодавства, після першого туру виборчі комісії нижчого рівня були сформовані заново. Члени ОVK та ДVK, сформованих для другого туру голосування, були призначені за поданням обох кандидатів, які беруть участь у перегонах; кількість членів ОVK складає 14 осіб, а ДVK – від 12 до 16 членів, залежно від кількості зареєстрованих виборців.⁵ ЦВК сформувала та призначила членів ОVK, а ОVK відповідно сформувала ДVK; кожен кандидат мав право на пропорційну кількість керівних посад (голови та секретаря) у комісіях. З часу призначення початкового складу 10 квітня, ЦВК замінила близько 8% членів ОVK.

Як і в першому турі, ОVK мали труднощі з формуванням ДVK. Загалом вони стосувалися дефіциту кандидатур на посади, які не були подані кандидатами у президенти, переважно Петром Порошенком. Деякі співрозмовники, в тому числі члени комісій, стверджували, що такі дії з боку Петра Порошенка були навмисними, з метою затягування процесу формування ДVK, перешкоджання у підготовці та потенційного зриву голосування у день виборів. Внаслідок цього, ОVK були змушені компенсувати істотний дефіцит кандидатів на посади з метою завершення

---

² Крім включення виборців, які досягли 18 років на дату проведення другого туру голосування.

³ Для другого туру ЦВК лише врегулювала своєю постановою питання акредитації спостерігачів.

⁴ Регламент ЦВК визначає нараду однією з організаційних форм діяльності комісії. Зацікавлені сторони можуть бути присутніми на них виключно на запрошення або з дозволу ЦВК.

⁵ Закон встановлює кількість членів для ОVK – 14 осіб, та для ДVK – від 12 до 16 осіб; втім, 19 квітня ЦВК прийняла постанову, якою дозволяє створення ОVK та ДVK з мінімальною кількістю членів 12 та 9 осіб відповідно.

процесу формування ДВК.⁶ Спостерігачі МСВ БДПЛ повідомляли, що у деяких випадках, коли ОВК не спромоглася набрати необхідну кількість людей, на посади членів ДВК були призначені кандидати, запропоновані представниками Володимира Зеленського, що підриває принцип рівного представництва кандидатів у ДВК, як вимагається законодавством. За даними ЦВК, близько 40 ОВК зіткнулися з проблемою дефіциту кандидатів на посади в ДВК. Загалом, ОВК були змушені призначити близько 60 000 членів комісій по всій країні.

У кількох випадках спостерігачам МСВ БДПЛ повідомили, що серед кандидатур поспішно призначених ОВК, були фіктивні особи, яких ОВК використали з метою формального створення ДВК у встановлені законодавством строки. Таким чином, після формування ДВК, ОВК продовжили комплектувати дільничні комісії, шляхом заміни істотної кількості їх членів. Це знову викликає занепокоєння щодо законності процесу формування ДВК, як вже відмічалось МСВ БДПЛ під час першого туру голосування. Загалом, ОВК ефективно провели підготовку та впоралися з великим обсягом роботи в короткий проміжок часу, що заслуговує на високу оцінку.

Жінки добре представлені на рівні ОВК; їхня кількість складає 60 відсотків всіх членів. Станом на 20 квітня, жінки очолюють 106 з 199 ОВК, 143 жінки обіймають посади секретарів. Близько 78 відсотків ДВК, на яких здійснювалось спостереження за голосуванням, очолювали жінки.

Реєстрація виборців

Для проведення другого туру до списків виборців були внесені зміни щодо персональних даних, нещодавно померлих виборців, виборців, яким виповнилося 18 років, та зміни, запит про внесення яких було подано виборцями.⁷ Відділи ведення реєстру (ВВР) підготували списки виборців та передали їх у відповідні ДВК до 18 квітня, як визначено законом.⁸ Виборці мали обмежену кількість часу для перевірки своїх даних у списках виборців на веб-сайті Державного реєстру виборців, та могли подати запит про внесення змін та виправлень у свої дані до відповідного ВВР до 15 квітня, та до місцевого суду - до 18 квітня.

Виборцям, які потребували тимчасової зміни місця голосування або які подали запит про голосування вдома, необхідно було подати новий запит у відповідний ВВР у період з 7 по 15 квітня, незважаючи на те, що вони вже робили це для голосування у першому турі. Необхідність подавати нові запити створює непотрібний тягар, особливо для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), виборців за кордоном та осіб з інвалідністю. Незважаючи на стислі строки та довгі черги, помічені у деяких ВВР, було зареєстровано 325 604 випадки тимчасової зміни місця голосування, в тому числі 75 607 з них - від ВПО.⁹ Загальна кількість ВПО у списках виборців відповідала кількості внутрішньо переміщених осіб, зареєстрованих для голосування у першому турі.¹⁰

⁶ Відповідно до законодавства, якщо кандидат подає недостатню кількість кандидатур для формування комісії, комісія вищого рівня повинна завершити процедуру формування відповідної комісії.

⁷ За даними Державного реєстру виборців (ДРВ), до списків виборців було додатково включено 79 921 осіб, в тому числі 45 607 виборців, як зареєстрували місце проживання.

⁸ За даними ДРВ, чотири ДВК у Донецькій та Луганській областях отримали свої списки виборців після встановленого законом строку через бойові дії на відповідних територіях.

⁹ Для голосування у другому турі протягом одного тижня ВВР зареєстрували запитів про тимчасову зміну місця голосування на 10 000 більше, ніж вони зареєстрували протягом трьох місяців для голосування у першому турі. В цілому, 51 відсоток випадків тимчасової зміни місця голосування було зроблено одними й тими ж виборцям для голосування у першому та другому турі; при цьому понад 460 000 виборців по всій країні скористались можливістю зміни місця голосування під час виборів президента.

¹⁰ У другому турі тимчасовою зміною місця голосування скористалося лише на 130 внутрішньо переміщених осіб менше ніж у першому турі. Вони представляють 76 та 82 відсотки від загальної кількості запитів на зміну місця голосування, зареєстрованих у Донецькій та Луганській областях відповідно.

Формування деяких ДВК із запізненням фактично завадило тимчасовій зміні місця голосування їх членами в разі необхідності.

Умови здійснення передвиборної кампанії

Передвиборча кампанія другого туру офіційно розпочалася 8 квітня, на наступний день після оголошення ЦВК остаточних результатів голосування у першому турі, а день тиші розпочався за день до голосування (20 квітня). Проте, обидва кандидати, які пройшли до другого туру перегонів, розпочали передвиборчу агітацію фактично одразу після першого туру.

У період до другого туру голосування заходи з агітації посилилися на національному рівні, а зростання напруги між сторонами характеризувалося масштабною та систематичною негативною кампанією та різкими взаємними звинуваченнями. На місцевому рівні агітаційні заходи були більш стриманими. У східній частині країни кампанія залишалася непомітною.

Головним чином виборча кампанія проводилася на телебаченні, у онлайн ЗМІ та соціальних мережах, а також шляхом розміщення реклами на біл-бордах та плакатах. Спостерігалось також поширення агітаційних матеріалів до помешкань виборців, переважно у сільській місцевості. Кандидати вирішили не проводити масштабних агітаційних заходів у період між двома турами. За декілька днів до дня тиші, з'явилися нові біл-борди зі словами, що асоціюються з ключовими повідомленнями кампанії Петра Порошенка. Ця реклама залишалася на біл-бордах і в день тиші, чим фактично було порушено принципи заборони політичної реклами.

Збільшення негативної агітації нівелювало представлення структурованих передвиборчих програм та проведення тематичних дебатів, що обмежило виборців у можливості зробити усвідомлений вибір.¹¹ Кампанії кандидатів істотно відрізнялися між собою; у той час як традиційна кампанія Петра Порошенка була чітко сформульована та містила конкретні положення з точки зору змісту, кампанія Володимира Зеленського значною мірою проводилася його представниками, аніж кандидатом і не робила акценту на його програмі. Позиція Володимира Зеленського щодо ключових політичних проблем залишалася невизначеною, незважаючи на декілька його появ у ЗМІ за кілька днів до дня голосування. Чинний президент у своїй кампанії намагався відвернути увагу громадськості від основних внутрішніх політичних проблем та акцентувати на геополітичному виборі України. Він представив себе як міжнародно визнаного лідера і головнокомандувача країни, яка знаходиться у стані війни, відзначаючи брак досвіду у свого опонента, незрозумілу геополітичну позицію та залежність від заможного бізнесмена, який втік з країни. Штаб Володимира Зеленського підняв питання корупційних скандалів, у яких нібито фігурує чинний президент і його оточення, неспроможності чинного президента покращити економічну ситуацію в країні, а також неефективності у відновленні миру на сході.

Після першого туру, Володимир Зеленський викликав Петра Порошенка провести публічні дебати на Національному спортивному комплексі "Олімпійський". Подія відбулася в останній день передвиборчої кампанії 19 квітня. Близько 22 000 глядачів відвідали захід, що транслювався головними телевізійними каналами. Це був єдиний випадок прямого спілкування між Петром Порошенком та Володимиром Зеленським протягом всієї кампанії. Формат заходу, який став

---

¹¹ Наприклад, біл-борди, газети та наклейки, що містили негативні повідомлення про Володимира Зеленського були помічені МСВ БДПШЛ у Донецькій області, Харкові, Хмельницькій області, Києві, Луцьку, Миколаєві, Полтаві та Рівному. Біл-борди з негативною агітацією проти Петра Порошенка спостерігалися у Черкасах, Кривому Розі, Сумах та Ужгороді.

результатом тривалих переговорів між штабами кандидатів, запропонував виборцям лише обмежену можливість ознайомитися з програмами кандидатів.

Користувачі соціальних мереж брали активну участь у негативній кампанії. Використання рекламних повідомлень у соціальних мережах та постів, які очорнюють опонента, зіграло головну роль під час кампанії другого туру, особливо з боку прихильників Петра Порошенка та меншою мірою - Володимира Зеленського. Команда Володимира Зеленського мобілізувала прихильників шляхом розповсюдження відео з громадянської освіти для виборців і закликів протистояти негативній кампанії та неправдивій інформації.

МСВ БДПЛ отримувала повідомлення та спостерігала використання державних ресурсів чинним президентом на національному і місцевому рівнях.¹² МСВ БДПЛ спостерігала ознаки підкупу виборців та отримала декілька заяв щодо підкупу виборців по всій країні. Міністерство внутрішніх справ України (МВС) повідомило, що його розслідування щодо ймовірної національної схеми підкупу виборців чинним президентом, розпочате у першому турі, ще триває. За інформацією веб-сайту МВС, було відкрито 13 нових кримінальних розслідувань щодо підкупу виборців у другому турі виборів, які також включають ймовірні випадки підкупу виборців кампанією Петра Порошенка.¹³

Фінансування виборчих кампаній

Всі кандидати, які не вийшли у другий тур, подали свої остаточні фінансові звіти щодо фінансування виборчих кампаній до 15 квітня - у строк, встановлений законодавством. Звіти були опубліковані на веб-сайтах ЦВК та Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК).¹⁴ Юлія Тимошенко, кампанія якої, за даними її звіту, фінансувалась в повному обсязі партією, що її висунула, звітувала найбільшу суму витрат в розмірі 229 мільйонів гривень (близько 7.6 мільйонів євро), з яких 74 відсотки було витрачено на рекламу у ЗМІ.¹⁵ Шість кандидатів звітували нульові або майже нульові надходження, та жодних витрат.¹⁶ Звіти

---

¹² Наприклад, сайт Адміністрації президента широко використовувався для передвиборчої агітації чинного президента. 15 квітня під час заходу “Діалог влади та бізнесу: зустріч з президентом України П. Порошенком” чинний президент та прем’єр-міністр зробили декілька заяв спрямованих проти Володимира Зеленського, припускаючи, що він нездатний бути президентом. Спостерігачі МСВ БДПЛ були присутні на зустрічі голів сільрад та міськрад у Львівській області, яка була організована головою Львівської обласної адміністрації та проходила у приміщенні державної будівлі. Присутнім рекомендували агітувати та голосувати за Петра Порошенка, а його представник розхвалював його програму, критикуючи програму Володимира Зеленського під час своєї промови на зустрічі зі студентами Луцького національного технічного університету.

¹³ МВС надало детальну інформацію стосовно двох справ. У Волинській області поліція заарештувала двох осіб та вилучила понад 700 000 гривень (близько 23 000 євро) у клубі районного центру, де гроші роздавалися між агітаторами Петра Порошенка. У Чернігівській області поліція також вилучила велику суму готівки з офісу “Блоку Петра Порошенка” після отримання заяви про те, що особи роздавали гроші громадянам в обмін на підтримку кандидата.

¹⁴ Ці наглядові органи повинні опублікувати їхній аналіз звітів до 30 квітня.

¹⁵ За даними звіту, Анатолій Гриценко витратив 121 мільйон гривень (близько 4 мільйонів євро), а Юрій Бойко - 74 мільйони гривень (близько 2,5 мільйонів євро), при цьому 50 та 73 відсотки відповідно вони витратили на рекламу у ЗМІ. За даними їхніх звітів, жоден з кандидатів не вносив власних коштів на свою виборчу кампанію.

¹⁶ Крім того, один кандидат витратив лише 380 000 гривень (близько 12 000 євро), всі з яких пішли на оплату послуг електрозв’язку, а інший кандидат сплатив лише 30 000 гривень (близько 1 000 євро) за оренду приміщень.

декількох кандидатів не були заповнені в повному обсязі, як вимагається формою документа.¹⁷ Юрій Тимошенко не звітував жодних витрат на встановлення рекламних біл-бордів, які очевидно мали на меті введення в оману виборців та перетягування голосів від Юлії Тимошенко.¹⁸

Обидва кандидати подали свої проміжні звіти щодо фінансування кампаній до другого туру до 16 квітня - у строк, встановлений законодавством.¹⁹ Звіти були опубліковані на веб-сайтах ЦВК та НАЗК, а аналіз звітів було оприлюднено у встановлений законом строк - до 18 квітня. Протягом періоду з 7 по 13 квітня, Володимир Зеленський та Петро Порошенко, за даними їхніх звітів, витратили відповідно близько 50,5 мільйонів гривень (1,7 мільйонів євро) та близько 97 мільйонів гривень (2,2 мільйони євро). Найбільше витрат пішло на рекламу у ЗМІ; Володимир Зеленський витратив на засоби масової інформації 88 відсотків своїх коштів, а Петро Порошенко - 63 відсотки. Відповідно до звіту Володимира Зеленського, його єдиним донором на виборчу кампанію є партія, яка його висунула; Петро Порошенко повідомив, що його виборча кампанія повністю фінансувалась за рахунок його власних коштів. На сьогоднішній день з боку наглядових органів не було виявлено жодних порушень у звітах кандидатів; офіційний аналіз всіх остаточних звітів буде опубліковано пізніше.

Виборчі кампанії кандидатів частково фінансувалися, крім їхніх офіційних рахунків на фінансування виборчої кампанії, з інших джерел; серед них - використання державних ресурсів та зовнішнього фінансування “Блоком Петра Порошенка” на користь кандидата Порошенка, та фінансування третіми особами виборчої кампанії кандидата Зеленського.²⁰ Також під час кампанії до другого туру було помічено розповсюдження агітаційних матеріалів, оплачених з анонімних джерел, що не відповідає правилам фінансування виборчих кампаній.²¹

Засоби масової інформації

Між першим та другим туром виборів засоби масової інформації, моніторинг яких здійснювався місією, широко висвітлювали серію провокаційних відео-викликів між Петром Порошенком та Володимиром Зеленським щодо можливих дебатів між ними. Медичні обстеження кандидатів, регламент дебатів та кампанії кандидатів у соціальних мережах залишалися найбільш обговорюваними темами на телеканалах, моніторинг яких здійснювався місією. За виключенням декількох випадків протягом останніх днів кампанії, Володимир Зеленський уникав з'являтися особисто під час прямих ефірів телеканалів, моніторинг яких здійснювався місією, та направляв

¹⁷ У двох звітах не вистачало номерів та дат укладення контрактів з підрядниками з надання послуг, кодів реєстрації засновників та юридичних осіб. Один кандидат включив понад 6 мільйонів гривень (близько 200 000 євро) до розділу “інші” витрати.

¹⁸ За даними звіту Юрія Тимошенка, який отримав 0,6 відсотків голосів за результатами першого туру, його єдиною статтею витрат були 69 000 гривень (близько 2 300 євро) на друк рекламних листівок.

¹⁹ Двом кандидатам було дозволено використовувати на виборчу кампанію кошти на своїх спеціальних рахунках, відкритих для першого туру голосування.

²⁰ Оскільки Петро Порошенко був самовисуванцем, Блок Петро Порошенко не мав права *вносити* необмежену суму коштів на фінансування його кампанії; це було б можливо, якби він висунув кандидата Порошенка. Крім перевищення максимальної суми внеску, встановленої законодавством, до офіційного фонду фінансування виборчої кампанії кандидата Зеленського, НУО “Команда Зе” безпосередньо оплачувала онлайн агітацію кандидата. НУО, що була створена з єдиною метою підтримки кандидата, також проводила власну виборчу кампанію через свої осередки, та друкувала агітаційні матеріали, які фінансувались за рахунок приватних внесків та внесків в натурі. “Команда Зе” також була зареєстрована ЦВК для спостереження за виборами та зареєструвала 14 801 спостерігачів у ОВК станом на 12 квітня.

²¹ Наприклад, МСВ БДПЛ проаналізувала зміст щотижневого видання “ВолиньPost” (за 12-18 квітня), яке включало головну статтю з пропагандою проти Зеленського, яке безкоштовно поширювалося на вулицях міста Луцьк. Біл-борди з анти-порошенківською пропагандою, що спостерігалися МСВ, не містили обов’язкової інформації щодо замовників та видавців матеріалів та їх тиражу.

замість себе своїх представників, на відміну від Петра Порошенка, який був присутній у багатьох програмах, що транслювалися у прямому ефірі.²²

Законом про вибори передбачено проведення дебатів між двома кандидатами у останню п'ятницю перед днем голосування у другому турі. Організувати та транслювати дебати повинен суспільний медіа-мовник "UA: Суспільне"; інші канали можуть здійснювати ретрансляцію ефіру на безоплатній основі. 18 квітня ЦВК прийняла постанову про те, що офіційні дебати між двома кандидатами на пост президента України відбудуться у студії "UA: Суспільне" 19 квітня з 21:00 до 22:00 години. Передбачалось, що дебати транслюватимуться в прямому ефірі протягом 60 хвилин без пауз, а кандидати будуть присутні особисто. Законодавство передбачає, що у випадку відмови або неможливості одного з кандидатів взяти участь у дебатах, час прямого ефіру надається іншому кандидату для проведення передвиборчої агітації.²³

19 квітня Володимир Зеленський не з'явився у студії телеканалу "UA: Суспільне", тому Петро Порошенко використав надані 42 хвилини для представлення своєї програми та відповів на запитання експертів. Ефір ретранслювався всіма каналами, моніторинг яких здійснювався місією, окрім телеканалу "Інтер".

Два кандидати, що беруть участь у другому турі виборів, мають право на 30 хвилин ефірного часу на суспільному телебаченні та 30 хвилин на суспільному радіо. Лише Петро Порошенко використав цей час.

Результати медіа-моніторингу ЗМІ, який проводився МСВ БДПЛ, продемонстрували, що всі приватні телеканали здійснювали незбалансоване та заангажоване висвітлення двох кандидатів та продовжили слідувати політичним інтересам їхніх власників. Зокрема, "5 канал" та канал "1+1" продовжували демонструвати істотну підтримку Петру Порошенку та Володимирі Зеленському відповідно, шляхом поширення позитивних повідомлень, подання упереджених заяв, запрошення прийнятних для кандидатів учасників ток-шоу та розважальних програм. Хоча було відмічене відносне зменшення непозначених агітаційних матеріалів у період між двома турами голосування, такий контент на користь Петра Порошенка все ж продовжував з'являтися на "5 каналі", телеканалах "112", "Інтер" та "Україна". "1+1" у день тиші транслював декілька розважальних програм за участю Володимира Зеленського.

Суспільний мовник висвітлював Петра Порошенка та Володимира Зеленського у прайм-тайм досить збалансовано та у нейтральній риторичі, присвятивши кожному 43% та 57% ефірного часу відповідно. Загальний обсяг висвітлення Петра Порошенка та Володимира Зеленського телеканалами "ICTV", "Інтер", "112" був рівним та здійснювався переважно у нейтральній риторичі. "5 канал" та "Україна" разом віддали 52% ефіру політичному висвітленню Петра Порошенка, переважно у позитивній риторичі, а Володимир Зеленський отримав 48% ефірного часу та його висвітлення здійснювалося переважно у негативній риторичі. "1+1" здійснював збалансоване висвітлення кандидатів, але близько 50% риторики, присвяченій Петру Порошенку, були негативними.

---

²² 18 квітня інтерв'ю з Володимиром Зеленським транслювалося на каналі "РБК-Україна"; також він взяв участь у політичному ток-шоу "Право на владу" на телеканалі "1+1".

²³ У березні до Верховної Ради України депутатами від "Блоку Петра Порошенка" було подано законопроект, який передбачає обов'язкову участь кандидатів у дебатах перед другим туром виборів, але його не було прийнято. Законопроектом передбачалося анулювання реєстрації кандидата у президенти у разі відмови або неможливості взяти участь у дебатах.

Скарги та апеляції

За даними МВС, поліція по всій країні отримала близько 3 000 скарг стосовно порушень під час голосування у першому турі виборів.²⁴ Було відкрито понад 90 кримінальних проваджень щодо порушення таємниці голосування, перешкоджання здійсненню виборчих прав, підкупу виборців, незаконного використання бюлетенів, та фальсифікації виборчих документів.²⁵ Крім того, понад 50 протоколів щодо адміністративних порушень у день голосування було передано до суду. З початку офіційної кампанії до другого туру голосування, було розпочато понад 50 кримінальних розслідувань за злочинами, пов'язаними із виборами.

Переважна більшість скарг щодо порушень у день голосування, поданих до ОВК та Окружних адміністративних судів, була визнана неприйнятною або у їх задоволенні було відмовлено.²⁶ Деяким рішенням бракувало обґрунтованої правової основи.²⁷ Декілька скарг було задоволено.²⁸ ЦВК повідомила МСВ БДППЛ про отримання нею 43 скарг, пов'язаних з порушеннями у день голосування; всі вони були визнані неприйнятними з технічних причин, без розгляду по суті.²⁹ Це позбавило скаргників права доступу до ефективних засобів правого захисту. Крім того, скарги не розглядались ЦВК на відкритому засіданні, як вимагається законом, а інформація про подані скарги не була загальнодоступною, чим підривається прозорість процесу розгляду суперечок, пов'язаних із порушеннями у день голосування.

Результати розгляду п'яти позовних заяв щодо оскарження офіційних результатів виборів були неуспішними.³⁰ Верховний Суд України неправомірно відмовив у розгляді цих заяв з підстави того, що вони не попадають під його юрисдикцію.³¹

---

²⁴ Вони включають скарги щодо проведення передвиборчої агітації у період тиші, фотографування бюлетенів, підкуп виборців, пошкодження бюлетенів, неправдиві повідомлення про мінування, та спроби винесення виборчих бюлетенів з виборчої дільниці.

²⁵ Було відкрито шість проваджень щодо підробки виборчої документації, які включають заяви про те, що протоколи з результатами голосування у декількох ДВК у Донецькій області були сфальсифіковані. Відповідно до положень Кримінального кодексу, “незаконне використання бюлетенів” включає передачу бюлетеня особі без права його отримання; викрадення або приховування бюлетеню; повторне голосування; та видача виборцю бюлетеню, який вже містить відмітку.

²⁶ Загалом, було подано понад 40 заяв про визнання протоколів ДВК недійсними, в тому числі у двох випадках заявлялося про вкидання бюлетенів, один з яких було зафіксовано на відео; всі скарги були визнані неприйнятними або у їх задоволенні було відмовлено.

²⁷ Наприклад, ОВК відмовила у прийнятті скарги щодо порушень на виборчій дільниці, заявивши, що така скарга повинна подаватись у ЦВК. Інша ОВК відмовилась розглянути скаргу, подану національним спостерігачем, який здійснював спостереження в приміщенні ОВК, на підставі того, що інший спостерігач, який здійснював спостереження на ДВК, повинен був повідомити про порушення. Два суди винесли рішення про те, що рішення про перерахунок бюлетенів, прийняте на розсуд ОВК, не є предметом розгляду у суді.

²⁸ У двох випадках суди винесли рішення про те, що права спостерігачів “ОПОРИ” були порушені ОВК, яка видала їх з приміщення під час встановлення результатів голосування; один суд прийняв рішення про те, що ОВК порушила закон своєю відмовою розглянути скаргу спостерігача на відкритому засіданні.

²⁹ Наприклад, заява, подана Юлією Тимошенко, у якій оскаржувалося визнання дійсними та врахування 707 бюлетенів без печатки у ДВК у Вінницькій області, не була розглянута по суті.

³⁰ Четверо громадян подали позови; в одному позові заявлялось про те, що Володимир Зеленський не може висуватись на посаду президента України, оскільки він не володіє державною мовою, як того вимагає від кандидатів закон. Предметом позову, поданого Володимиром Петровим, який отримав 0,08 відсотків голосів, було оскарження попередніх результатів голосування та вимога про їх анулювання.

³¹ Законодавством встановлено юрисдикцію Верховного Суду України над спорами про результати виборів. Втім, суд постановив, що його юрисдикція охоплює тільки результати другого туру голосування та направив ці позови до суду нижчої інстанції.

У період між двома турами голосування ЦВК отримала сім скарг; всі вони були визнані неприйнятними або у їх задоволенні було відмовлено. Шостий адміністративний апеляційний суд міста Києва отримав одинадцять позовів до другого туру голосування щодо оскарження рішень та дій ЦВК, а також виборчих кампаній обох кандидатів. Одна заява, подана 20 квітня, містила вимогу зняти Володимира Зеленського з реєстрації кандидатом у президенти України за розповсюдження безкоштовних квитків на публічні дебати, які проводилися 19 квітня на стадіоні; судове засідання транслювалося в прямому ефірі у ніч перед днем голосування.³² Всі скарги, включаючи останню, були визнані неприйнятними або у їх задоволенні було відмовлено.³³

Національні та міжнародні спостерігачі

Акредитація спостерігачів другого туру регулюється постановою ЦВК, ухваленою на початку 2019 року. Лише кандидати, включені до виборчого бюлетеню, а також партії, які висунули таких кандидатів мають право спостерігати за другим туром голосування. Було зареєстровано понад 37 000 спостерігачів від кандидатів та партій.³⁴ Всі неурядові організації (НУО), вже зареєстровані ЦВК для спостереження за виборами, могли зареєструвати додаткових спостерігачів; статус спостерігачів, які були зареєстровані для спостереження за першим туром голосування було подовжено для другого туру. До 13 квітня також була можливість зареєструвати у ЦВК міжнародних спостерігачів. Загалом всього було зареєстровано понад 82 000 національних спостерігачів від 84 НУО, та 2 700 міжнародних спостерігачів від 41 іноземної держави та міжнародної організації. Порівняно з першим туром голосування, кількість національних спостерігачів зменшилась на близько 12 000 осіб. НУО та ЦВК заявили, що багато з них були зареєстровані кандидатами на посади членів ОВК або ДВК, та відповідно, їх реєстрацію в якості спостерігачів було припинено.

День голосування

День голосування пройшов мирно; за даними ЦВК явка виборців склала 62,1 відсотків, дещо нижча ніж у першому турі. ЦВК розпочала оприлюднювати попередні результати голосування по виборчих дільницях на своєму веб-сайті до 22:00 у день голосування. Чинний президент визнав поразку незабаром після закриття виборчих дільниць.

Спостереження за процедурою відкриття голосування здійснювалося на 182 виборчих дільницях; процедура була позитивно оцінена майже на всіх, крім трьох виборчих дільниць. За деякими винятками, встановлені процедури були дотримані. Близько чверті виборчих дільниць розпочали свою роботу з незначним запізненням.

³² Безкоштовні квитки на дебати розповсюджувались як Володимиром Зеленським, так і Петром Порошенком.
³³ У двох випадках офіційний спостерігач заявив про зловживання посадою під час виборчої кампанії Петра Порошенка, та стверджував, що бездіяльність ЦВК щодо контролю за зловживанням державними ресурсами, є незаконною та упередженою. У двох випадках, були оскаржені публічні заяви Петра Порошенка та Володимира Зеленського щодо проведення дебатів та проходження медичного обстеження у інтерактивних відео. Предметом іншого позову було порушення заборони на передвиборчу агітацію іноземними громадянами, якою була визнана зустріч Зеленського з Президентом Франції Емануелем Макроном. У справі від 20 квітня суд не знайшов доказів будь-яких порушень з боку Володимира Зеленського.

³⁴ Чинним президентом було зареєстровано 34 000 спостерігачів; 3 500 спостерігачів зареєстрував кандидат Зеленський, ще 10 - партією, яка його висунула.

Процес голосування отримав позитивну оцінку на 99% виборчих дільниць, де здійснювалось спостереження. Спостерігачі ММСВ охарактеризували процес роботи виборчих дільниць як прозорий, добре організований та з високим рівнем дотримання встановлених процедур.

Спостерігачі ММСВ повідомили про декілька випадків серйозних порушень, таких як випадки схожих підписів у списку виборців (1%), випадки масового голосування (2%) і поодинокі випадки голосування через довірену особу або повторного голосування. Спостерігачі ММСВ відмічали деякі випадки порушення таємниці голосування, в тому числі демонстрування виборцями своїх заповнених бюлетенів іншим присутнім (7%), ознаки фотофіксації виборцями своїх бюлетенів (1%), або присутність осіб, які не були членами ДВК, але за списками відстежували виборців, які вже здійснили голосування (2%). Всі ці випадки можуть бути пов'язані з можливим підкупом виборців, що викликає занепокоєння. У Івано-Франківській області, спостерігачі ММСВ відмітили випадки неприхованого підкупу виборців на користь Володимира Зеленського. Невеликий розмір бюлетеня для повторного голосування призвів до того, що багато виборців не згинали його належним чином.

На 15% виборчих дільниць, відвіданих спостерігачами, незначній кількості виборців було відмовлено у голосуванні через неможливість пред'явити дійсний документ, що посвідчує особу, або їх відсутність у списках виборців. Спостерігачі ММСВ відмітили, що на 35 виборчих дільницях, де здійснювалось спостереження, виборці змогли проголосувати без пред'явлення дійсного документу, що посвідчує особу.

Істотно зменшилась кількість спостерігачів порівняно із першим туром голосування; спостерігачі від кандидатів були присутні на 33% виборчих дільниць, а національні спостерігачі - на 28% дільниць. На 5% виборчих дільниць спостерігачі ММСВ помітили осіб, які не мали права там перебувати, але вони майже не втручалися й не здійснювали управління процесом.

Майже 65% виборчих дільниць були недоступні для виборців з обмеженими можливостями, а розташування 24% дільниць не відповідало їхнім потребам. На 2% дільниць, де здійснювалось спостереження, спостерігачами ММСВ відмічалися натовпи виборців.

Процес підрахунку голосів був оцінений позитивно на 238 з 264 виборчих дільниць, де здійснювалося спостереження. Підрахунок голосів здійснювався прозоро, та робота більшості ДВК була оцінена позитивно. Спостерігачі від кандидатів та національні спостерігачі були присутні під час підрахунку голосів на близько третини дільниць, відвіданих спостерігачами місії. Спостерігачі ММСВ відмічали окремі випадки процесуальних порушень під час підрахунку голосів. Загалом відмічається дотримання встановлених процедур, втім, за повідомленнями спостерігачів ММСВ, на 49 виборчих дільницях, де здійснювалося спостереження, підрахунок голосів не відповідав встановленому порядку. Спостерігачі також повідомили про повторне недотримання основних узгоджувальних процедур, серед яких – неоголошення ДВК важливої інформації, такої як кількість виборців у списку (28 випадків), кількості підписів у списку виборців (55 випадків), або кількості корінців використаних бюлетенів (33 випадки). На чверті дільниць, де здійснювалось спостереження за процесом підрахунку голосів, показники, встановлені під час процедури узгодження, не були внесені у протокол до відкриття скриньок для голосування. Спостерігачі ММСВ також відмітили 23 випадки використання протоколів для фіксації результатів голосування, завчасно підписаних членами ДВК. Ці випадки процесуальних порушень переважно можуть пояснюватись браком підготовки або досвіду, втім, вони майже не мали наслідком негативну оцінку з боку спостерігачів ММСВ.

На відміну від першого туру голосування, процес встановлення підсумків голосування на початковому етапі був оцінений позитивно, за винятком двох негативних випадків із 205

дільниць, де здійснювалось спостереження. За деякими винятками, 112 ДВК, де здійснювалося спостереження, дотримувались встановлених процедур, а процес передачі протоколів та встановлення результатів голосування був прозорим, швидким та впорядкованим. Спостерігачі ММСВ повідомили про випадки, коли протоколи ДВК з результатами голосування були неповністю заповнені (63 випадки) або не пройшли узгоджувальну процедуру (94 випадки); у багатьох випадках спостерігачі ММСВ відмічали низький рівень підготовки та недостатній рівень знань щодо встановлених процедур. Також спостерігачі, які здійснювали спостереження на 26 ОВК, повідомили, що члени ДВК або ОВК вносили зміни до показників у протоколах в приміщенні ОВК, що є порушенням законодавства. Умови на більшості ОВК, де здійснювалось спостереження, були задовільні, відмічалися поодинокі випадки натовпів або напруження на дільницях. У 15 випадках спостерігачі ММСВ не мали можливості в повному обсязі спостерігати за процесом внесення даних результатів голосування, що обмежило прозорість. У 14 випадках спостерігачі ММСВ мали обмеження у спостереженні за процесом. На половині ОВК, копії протоколу з проміжними підсумками голосування отримували особи, які не мали на це права. На відміну від виборчих дільниць, спостерігачі від кандидатів та національні спостерігачі були присутні на більшості ОВК. На 9 ОВК спостерігалось втручання в роботу комісії, і як і в першому турі майже всі зафіксовані випадки втручання були з боку таких спостерігачів.

*Єдиною офіційною версією цього звіту є англійська.
Водночас, з цим звітом можна ознайомитись також українською мовою.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО МІСІЮ ТА ПОДЯКА

Київ, 22 квітня 2019 року – Ця заява про попередні висновки та результати є результатом спільних зусиль Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ (БДПІ), Парламентської Асамблеї ОБСЄ (ПА ОБСЄ), Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) та Європейського Парламенту (ЄП). Було проведено оцінку з метою визначення відповідності виборів зобов'язанням ОБСЄ, міжнародним зобов'язанням та стандартам Ради Європи та інших організацій щодо демократичних виборів, а також національному законодавству.

Президент ПА ОБСЄ пан Георгій Церетелі був призначений Головою ОБСЄ Спеціальним координатором короткострокових спостерігачів місії ОБСЄ. Пані Доріс Барнетт очолила делегацію ПА ОБСЄ. Пані Анжела Сміт є головою делегації ПАРЄ. Головою делегації ЄП стала пані Ребекка Хармс. Посол Пітер Тейлер є Головою МСВ БДПІ, яка розпочала свою роботу 6 лютого.

Кожна з організацій, які є членами цієї Міжнародної Місії зі спостереження за виборами, ухвалила Декларацію принципів міжнародного спостереження за виборами 2005 року. Цю Заяву про попередні результати та висновки зроблено до завершення виборчого процесу. Остаточна оцінка виборів частково залежатиме від здійснення наступних етапів виборчого процесу, в тому числі підрахунку голосів, встановлення результатів голосування та оголошення результатів виборів, а також розгляду можливих скарг або апеляцій, поданих після дня голосування. БДПІ опублікує вичерпний остаточний звіт, в тому числі рекомендації щодо потенційних покращень, приблизно через вісім тижнів після завершення виборчого процесу. ПА ОБСЄ представить свій звіт під час Щорічної сесії в Люксембургу на початку липня 2019 року. ПАРЄ представить звіт на засіданні Регламентного комітету в Парижі 24 травня. ЄП презентує свій звіт на найближчому засіданні його Комітету із закордонних справ.

МСВ БДПІ включає 20 експертів, які працюють у столиці та 89 довгострокових спостерігачів, розміщених на території усієї країни. В день голосування, за процесом спостерігали 690 спостерігачів з 44 країн, в тому числі 629 довгострокових та короткострокових спостерігачів, запрошених БДПІ, а також 33 членів делегації ПА ОБСЄ, 19 особи від делегації ПАРЄ, та 9 спостерігачів делегації ЄП. За процесом відкриття спостерігали представники на 182 виборчих дільницях, а спостереження за голосуванням

відбувалось на більш ніж 2 300 виборчих дільницях по всій країні. За процесом підрахунку голосів спостерігали на 264 виборчій дільниці, а за встановленням результатів голосування - на 112 ОВК.

ММСВ висловлює подяку органам державної влади України за запрошення спостерігати за виборами, Центральній виборчій комісії та Міністерству закордонних справ за співпрацю. Місія також висловлює подяку державним органам, політичним партіям, засобам масової інформації та організаціям громадянського суспільства, а також представникам міжнародної спільноти за їхню співпрацю.

За більш детальною інформацією звертайтеся до:

- Посла Пітера Тейлера, Голови МСВ БДПЛ, м. Київ (+38 044 256 3231);
- Томаса Раймера, Речника БДПЛ (+38050302 8446 або +48 609 522 266), або Улві Акхундлу, Радника ОБСЄ з питань виборів, м. Варшава (+48 695 808 813);
- Нета Перрі, Речник ПА ОБСЄ (+45 60 10 81 77);
- Богдана Торкаторіу, ПАРЄ (+33 650 392940);
- Крістіні Кастагнолі, ЄП (+380 68 0965712).

Адреса МСВ БДПЛ:

Готель "Президент", 2 поверх

вул. Госпітальна 12, 01601 Київ

тел.: +38044 256 3231; факс: +38044 256 3886; email: office@odhr.org.ua